

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ԴԻՐՔԵՐԻ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄԸ ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ԱՇԽԱՐՀԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐՈՒՄ

ՓՍՅԼԱԿ ԵՆԳՈՅԱՆ

Սեփական տնտեսության զարգացման գործում Չինաստանի աննախադեպ հաջողությունները, որոնք ձեռք են բերվել 1980-ականների բարեփոխումների շնորհիվ, թույլ են տվել երկրին ավելի արժանի տեղ զբաղեցնել համաշխարհային քաղաքականության և տնտեսության մեջ: Ստեղծվեցին անհրաժեշտ նախադրյալներ արտաքին քաղաքականության հայեցակարգի հետագա վերափոխման համար՝ համաշխարհային գործընթացներում Չինաստանի դերի ակտիվացման և երկիրը համաշխարհային ուժային կենտրոններից մեկի վերածելու նպատակով, որը հսկայական դեր է խաղում նոր բազմաբևեռ աշխարհակարգի ձևավորման գործում: Այս առումով Չինաստանն իր արտաքին քաղաքականության մեջ սկսեց հիմնվել այնպիսի միջազգային կառույցների վրա, ինչպիսիք են BRICS-ը և ՇՀԿ-ն, ինչպես նաև առաջ քաշել այնպիսի ենթակառուցվածքային նախագծեր, ինչպիսին է «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհը»: ՉՏՀ-ի արտաքին քաղաքականության նոր ռազմավարությունը հակասության մեջ է մտնում վերջին տասնամյակների ընթացքում ձևավորված միաբևեռ աշխարհակարգի հետ, ինչը հանգեցնում է Չինաստանի և Արևմուտքի միջև հարաբերությունների սրմանը՝ չնայած նրանց միջև զարգացած տնտեսական հարաբերություններին: Միևնույն ժամանակ, ՉՏՀ-ի ժամանակակից արտաքին քաղաքականության հայեցակարգում հատուկ տեղ է հատկացվում Ռուսաստանին, որը, Չինաստանի հետ մեկտեղ, դիտարկվում է որպես զարգացող բազմաբևեռ աշխարհակարգի և գլոբալ կայունության երաշխավորներից մեկը:

Բանալի բառեր – արտաքին քաղաքական ռազմավարություն, աշխարհակարգ, բազմաբևեռ աշխարհ, աշխարհաքաղաքականություն, աշխարհատնտեսություն, ուժային կենտրոն, տնտեսական զարգացում

ՉՏՀ-ի տնտեսական հզորացումը երկրի՝ համաշխարհային քաղաքականության մեջ ավելի ակտիվ մասնակցության հիմք դարձավ: Ներկայումս ՉՏՀ ղեկավար Մի Չինփինը ակտիվորեն կոչ է անում ուժեղացնել չինական ազդեցությունը համաշխարհային գործընթացներից շատերում՝ «ընդհանուր ճակատագրի հանրույթ»¹ կառուցելու նպատակով: «Ընդհանուր ճակատագրի հանրույթը» նկարագրում է մի աշխարհ, որտեղ տիրում է փոխգործակցություն, նկարագրում է «նոր» մոտեցումը

¹ Ст' у Си Цзиньпин призвал воплотить в реальность идею сообщества с единой судьбой для человечества // «Синьхуа Новости» – <https://russian.news.cn/20230823/46fd8e84524d4449a38e6c102784a0e5/c.html>

միջազգային հարաբերություններին, որը փոխարինում է «հնացածին»: Չինացի քաղաքական գործիչների կարծիքով՝ «ընդհանուր ճակատագրի հանրույթը» ստեղծվում է «ընդհանուր շահերի հանրույթ» և «ընդհանուր պարտավորությունների հանրույթ» ձևավորելով: Ընդհանուր շահերը մոտավորապես համապատասխանում են տնտեսական փոխկախվածության իրավիճակին, երբ պետությունները փոխլրացնում են միմյանց²:

«Ընդհանուր ճակատագրի հանրույթի» հետ մեկտեղ՝ Մի Ծինփինը առաջ քաշեց «չին ազգի վերածննդի» գաղափարը, որտեղ կենտրոնական տեղ է գրավում ՉԺՀ-ի բացառիկ դերի մասին գաղափարը՝ որպես խաղաղ զարգացման և միջազգային համագործակցության, ներդաշնակ խաղաղության, չինական ավանդական իդեալների և արժեքների հայեցակարգերը խթանող երկիր: Այս հայեցակարգի շնորհիվ Չինաստանը ներկայումս դարձել է համաշխարհային քաղաքականության կարևոր սուբյեկտ՝ հեռանալով Դեն Սյաոպինի գաղափարից՝ «թաքցնել սեփական ունակությունները, թաքնվել և սպասել բարենպաստ պահի, մեջ չընկնել, բայց պատրաստ լինել գործողությունների»³:

Վերջին տարիներին նոր քաղաքականությունը միավորվեց նոր ինստիտուտների հետ, ինչպիսին են՝ Ենթակառուցվածքային ներդրումների ասիական բանկը, Շանհայան համագործակցության կազմակերպությունը (ՇՀԿ), ԲՐԻԿՍ-ը, և նոր նախաձեռնությունների հետ, ինչպիսին է տրանսպորտային գոտին, որպեզի կառուցվի «ընդհանուր ճակատագրի հանրույթի» ֆիզիկական հիմքը: Այսպես առաջացավ «Նոր մետաքսի ճանապարհի» ստեղծման գաղափարը, կամ ինչպես այսօր են անվանում այս հայեցակարգը՝ «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ»:

Այս նախաձեռնությունն իր առջև նպատակ է դնում ստեղծել ցամաքային և ծովային ենթակառուցվածքների ճյուղավորված ցանց, որը կմիացնի Եվրոպան, Ասիան և Աֆրիկան հնագույն «Մետաքսի ճանապարհի» երկայնքով և դրանից դուրս: Չինաստանը ձգտում է արագացնել «Մետաքսի ճանապարհի» տրանսպորտային երակների կառուցումը: Շուրջ 150 երկրների ներգրավմամբ⁴ աշխարհատնտեսական այս նախագիծը պահանջում է հսկայական ներդրումներ: Morgan Stanley բանկի գնահատմամբ, մինչև 2027 թվականը «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախագծում ներդրումները կկազմեն 1,3 տրիլիոն դոլար⁵: Չի-

² Տե՛ս **Хененкова Е.** Дом, который построил Китай: сообщество общей судьбы для всех народов // «Regnum» – <http://regnum.ru/news/2343234.html>

³ Внешнеполитический процесс на Востоке: Учеб. пособие для студентов вузов / Под ред. Д. В. Стрельцова. – М.: Издательство Аспект Пресс, 2017, с. 269.

⁴ Տե՛ս «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախագծում Չինաստանի հետ համագործակցության համար փաստաթղթեր ստորագրած երկրների ցուցակը // «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախագծի պաշտոնական կայք – https://www.yidaiyilu.gov.cn/info/iList.jsp?tm_id=126&cat_id=10122&info_id=77298

⁵ Տե՛ս **Мануков С.** «Один пояс, один путь»: уточнение пути и расширение пояса // «Eurasia Daily» – <https://eadaily.com/ru/news/2019/05/03/odin-poyas-odin-put-utochnenie-puti-i-rasshirenie-poyasa>

նաստանը պատրաստ է ստանձնել դրա իրականացման ծախսերի առ-
յուծի բաժինը: Հասկանալի է բազմաթիվ երկրների ցանկությունը՝ միա-
նալու այս նախագծին՝ իրենց տնտեսություններում բազմամիլիոնանոց
ներդրումներ ապահովելու համար:

Արտերկրում չինական ձեռնարկությունների զարգացման ասո-
ցիացիայի նախագահ Հե Չժենվեյը 2023 թվականի հունվարին հայտա-
րարել է, որ Չինաստանն արդեն ավելի քան 1 տրիլիոն դոլար է ներդ-
րել «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնությանը մասնակցող
երկրներում՝ իրականացնելով ավելի քան 3000 նախագիծ: Դա թույլ է
տվել ստեղծել ավելի քան 420 հազար աշխատատեղ, աղքատությունից
դուրս բերել ավելի քան 40 միլիոն մարդու ՉԺՀ-ի գործընկեր երկրնե-
րում: Նա վստահ է, որ «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնությու-
նը շարունակելու է մնալ չինական ներդրումային ներկայության ընդ-
լայնման հիմնական ուղիներից մեկը⁶:

«Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախագիծը բաղկացած է եկու հիմ-
նական ուղղություններից՝ հյուսիսային (Ղազախստան (կամ Մոնղո-
լիա) – Ռուսաստան – Բելառուս – ԵՄ) և հարավային (Պակիստան
(կամ Կենտրոնական Ասիա) – Իրան – Թուրքիա (կամ Ադրբեջան, Վրաս-
տան) – ԵՄ): Թե՛ քաղաքական, թե՛ տնտեսական առումով առավել նա-
խընտրելի է դառնում հյուսիսային ուղղությունը, քանի որ այն ավելի
կարճ է, անցնում է ընդամենը 3 երկրների տարածքով և զուրկ է լոգիս-
տիկայի հետ կապված տարբեր տեխնիկական խնդիրներից: Առավել
ևս, որ այսօր լուրջ քայլեր են արվում ասիական երկրների միջև համա-
գործակցությունն ամրապնդելու ուղղությամբ: ՌԴ նախագահ Վլադի-
միր Պուտինի խոսքով՝ Չինաստանը «Նոր մետաքսի ճանապարհի» գա-
ղափարն առաջարկել է «Ճիշտ ժամանակին», և որ նախագծի ինտե-
գրումը տարածաշրջանային այլ նախաձեռնությունների՝ ԵԱՏՄ-ի,
ՇՀԿ-ի, ինչպես նաև Հարավարևելյան Ասիայի ազգերի ասոցիացիայի
(ԱՍԵԱՆ) շրջանակներում եվրասիական խոշոր գործընկերության
հիմք դրեց: 2015 թվականի մայիսին ՉԺՀ-ի և Ռուսաստանի ղեկավար-
ները Մոսկվայում համաձայնագիր ստորագրեցին «Գոտի և ճանա-
պարհ» նախաձեռնությունը ԵԱՏՄ-ի հետ համաձայնեցնելու մասին⁷:

Հյուսիսային ուղղությունը թեև ավելի ձեռնտու է, սակայն ուկրաի-
նական ճգնաժամի և այդ ֆոնի վրա սրվող Ռուսաստան-Արևմուտք հա-
կամարտության ու հակառուսական պատժամիջոցների կիրառման
պատճառով Չինաստանը ստիպված է վերագնահատել բոլոր ռիսկերը իր
միջազգային առևտրի ապահովման համար, ինչի պատճառով «Մեկ գո-
տի, մեկ ճանապարհ» նախագծում ժամանակավորապես ավելի նպատա-

⁶ Տե՛ս Китай нарастит инвестиции в страны «Одного пояса, одного пути» // «CGTN»
– <https://russian.cgtn.com/news/2023-06-16/1669555721243619330/index.html>

⁷ Տե՛ս Пугин поприветствовал «Новый шелковый путь» и призвал к интеграции //
«Мир 24» – <https://mir24.tv/news/16107482>

կահարմար կարող է դառնալ հարավային ուղղությունը, որը անցնում է Կենտրոնական Ասիայի, Մերձավոր Արևելքի և Հարավային Կովկասի երկրների տարածքով: Օրինակ՝ Չինաստանը 2022 թվականին արդեն ուղարկեց բեռնատար գնացք չինական Սիան քաղաքից Ղազախստանի, Ադրբեջանի, Վրաստանի, Ռումինիայի, Հունգարիայի, Սլովակիայի և Չեխիայի տարածքներով դեպի գերմանական Մանհեյմ քաղաք⁸:

«Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության հիման վրա Չինաստանը սկսեց ընդլայնել համագործակցությունը Իրանի հետ, որը ունի ռազմավարական նշանակություն չինական աշխարհաքաղաքական և աշխարհատնտեսական շահերի տեսանկյունից: Նախ և առաջ Իրանի տարածքով է անցնում «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության հարավային ուղղությունը, երկիրը գործող երկաթգծային կապեր ունի Պակիստանի (չինական նախագծի կարևորագույն ուղղություններից մեկը անցնում է վիճելի Քաշմիր մարզի տարածքով, ինչը առաջացնում է Հնդկաստանի դժգոհությունը), Թուրքիայի, Ադրբեջանի (Նախիջևանի կողմից, բացի այդ՝ «Հյուսիս – Հարավ» միջանցքի շրջանակներում կառուցվում է Ռեշտ-Աստարա երկաթգիծը)⁹, Թուրքմենստանի, Աֆղանստանի հետ, իսկ Իրաքի հետ վերջին երկու տարվա ընթացքում վարվում են բանակցություններ Շալանչե-Բասրա երկաթգծի բացման մասին¹⁰: Այս ամենի շնորհիվ Իրանը դառնում է տարբեր ուղղություններով տանող ճանապարհների խաչմերուկ: Բացի այդ, Իրանը ունի էներգակիրների մեծ պաշարներ (բնական գազ՝ աշխարհի 16.4%, 2-րդ տեղ; նավթ՝ 13.5%, 3-րդ տեղ¹¹), բավականին զարգացած քիմիական արդյունաբերություն, ինչպես նաև Մերձավոր Արևելքի ռազմաքաղաքական տերություններից է:

2021 թվականի մարտին Չինաստանը և Իրանը ստորագրեցին 25-ամյա պայմանագիր համապարփակ համագործակցության մասին, ինչը շատերի կողմից գնահատվեց որպես պատմական իրադարձություն ոչ միայն իրանա-չինական հարաբերությունների, այլև ամբողջ Մերձավոր Արևելքի համար: Չինաստանի և Իրանի միջև պայմանագրի ստորագրումը երկար աշխատանքի արդյունք է: Երկարաժամկետ համաձայնագրի ստորագրման գաղափարը առաջարկվել է դեռևս 2016 թվականին, երբ ՉԺՀ նախագահ Սի Ծինփինը ժամանեց Թեհրան: Այն ժամանակ դա ընկալվում էր որպես «միջուկային գործարքը» (Գործողությունների համատեղ համապարփակ ծրագիր – ԳՀՀԾ) լրացնող միջոց, որի շնորհիվ Իրանը կկարողանա դուրս գալ տնտեսական և քա-

⁸ Տե՛ս Կիտայը թողարկեց փոխադրված ճանապարհը Գերմանիայի մոտ // «Вести» – <https://www.vesti.ru/finance/article/2707929#:~:text=20%20апреля%202022.%20Китай%20запустил,маршрут%20проходит%20в%20обход%20России>

⁹ Տե՛ս Ռուսիա և Իրանը համաձայնեցին նոր ճանապարհի կառուցմանը // «Российская газета» – <https://rg.ru/2023/05/17/mumbai-stanet-blizhe.html>

¹⁰ Տե՛ս Իրան և Իրանում սկսվեց ճանապարհի կառուցումը // «РБК» – <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/64f36ac99a794762a1f0cd21>

¹¹ Տե՛ս Ուրժախի էներգետիկ ալիանսը Իրանի և Ռուսիայի համար // «Российская газета» – <https://rg.ru/2022/07/20/takaia-im-dostalas-dolia.html>

ղաքական շրջափակումից¹²:

ԳՀՀԾ-ի ստորագրման պահի դրությամբ Չինաստանը Իրանի համար արդեն առաջին առևտրային գործընկերն էր: Իրանի դիրքորոշումը այն էր, որ պատժամիջոցները հանելուց հետո երկիրը հնարավորություն ստանա մոտավորապես հավասար չափով ներդրումներ ներգրավելու ինչպես Չինաստանից, այնպես էլ արևմտյան երկրներից, ինչի շնորհիվ կարելի էր հավասարակշռություն պահել նրանց միջև և խուսափել որևիցե մեկից կախվածության մեջ ընկնելուց: Սակայն իրավիճակը փոխեց Իրանին զսպելու ամերիկյան քաղաքականությունը (որը սկսվեց ԱՄՆ-ի նախկին նախագահ Դ. Թրամփի օրոք և շարունակվում է մինչ օրս), և եվրոպացիները, հետևելով ԱՄՆ-ին, դադարեցրին համագործակցությունը Բալասական Հանրապետության հետ: Իրանը ստիպված եղավ գնալ մերձեցման Չինաստանի, իսկ հետագայում նաև Ռուսաստանի հետ՝ իր տնտեսական և անվտանգային ոլորտներում հիմնարար խնդիրները լուծելու համար¹³:

Իրանի՝ ՉԺՀ-ի հետ կնքված 25-ամյա համաձայնագրի մանրամասնությունները չեն հրապարակվել, սակայն հայտնի են համագործակցության ոլորտները՝ միջուկային էներգետիկա, նավահանգստային և երկաթուղային ենթակառուցվածք, ռազմական նշանակության տեխնոլոգիաների փոխանակում, նավթագազային ենթակառուցվածք: «The New York Times»-ի տվյալներով՝ Չինաստանը 25 տարվա ընթացքում իրանական տնտեսության մեջ կներդնի 400 մլրդ դոլար¹⁴: Համագործակցությունը կնպաստի ՉԺՀ-ի դիրքերի ուժեղացմանը՝ որպես Իրանի գլխավոր գործընկեր տնտեսության ոլորտում: Երկու երկրների միջև ապրանքաշրջանառությունը 2022 թվականին կազմել է 15.8 մլրդ դոլար, ընդ որում առևտրի զարգացման ներուժը հսկայական է, եթե հաշի առնենք, որ 2014-ին՝ մինչև նավթի գնի նվազումը և հակաիրանական նոր սանկցիաների կիրառումը, այն կազմել է 52 միլիարդ¹⁵:

Որոշ տվյալների համաձայն՝ իրանա-չինական համաձայնագրի շրջանակներում կա նաև նախագիծ Պարսից ծոցի ափին չինական ռազմաբազայի կառուցման վերաբերյալ¹⁶: Պետք է հաշվի առնել, որ Պարսից ծոցում տեղակայված է ամերիկյան նավատորմը, իսկ ծոցի մյուս ափին՝ Քաթարում (Իրանի ափից ընդամենը 200 կմ հեռավորության վրա), տեղակայված են ԱՄՆ-ի և Թուրքիայի խոշոր ավիաբազաներ: Չինաստանի կողմից ռազմաբազայի կառուցումը Իրանում կնշա-

¹² Տե՛ս Что сулит Ирану сотрудничество с Китаем? И почему этим обеспокоен Вашингтон // «ТАСС» – <https://tass.ru/opinions/11038009>

¹³ Տե՛ս Что сулит Ирану сотрудничество с Китаем? И почему этим обеспокоен Вашингтон // «ТАСС» – <https://tass.ru/opinions/11038009>

¹⁴ Տե՛ս Срочный друг: Китай и Иран станут стратегическими партнерами на 25 лет // «Известия» – <https://iz.ru/1144341/kirill-senin/srochnyi-drug-kitai-i-iran-stanut-strategicheskimi-partnerami-na-25-let>

¹⁵ Տե՛ս նույն տեղը:

¹⁶ Տե՛ս О военном сотрудничестве Китая и Ирана // «Русстат» – <https://russtrat.ru/analytics/23-marta-2022-0010-9480>

նակի ուժերի հարաբերակցության կտրուկ փոփոխություն ոչ միայն անմիջապես Պարսից ծոցում, այլև ամբողջ Մերձավոր Արևելքում:

Չինաստանը, իրագործելով «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախագիծը, լուծում է մի շարք կարևոր խնդիրներ: Նախ և առաջ, բարելավվում է ներքին տնտեսական վիճակը, քանի որ արագ զարգացող չինական տնտեսությունը և բարձրացող կենսամակարդակը ավելի ու ավելի մեծ ռեսուրսներ են պահանջում, ինչը ենթադրում է արտաքին աշխարհի հետ կապող ենթակառուցվածքի զարգացում՝ անհրաժեշտ ապրանքների ներմուծումը ապահովելու և սեփական արտադրանքն արտահանելու նպատակով:

Մյուս շատ կարևոր խնդիրը կապված է աշխարհատնտեսական մարտահրավերների հետ: Բանն այն է, որ Չինաստանի համար ներկայումս շատ մեծ նշանակություն ունի Մալակկայի նեղուցը, որի միջոցով երկիրը ներմուծում է անհրաժեշտ էներգակիրներ (հիմնականում՝ Մերձավոր Արևելքից) և օգտակար հանածոներ աֆրիկյան երկրներից, ինչպես նաև արտահանում է իր արտադրանքը տարբեր երկրներ: Մալակկայի նեղուցը շատ խոցելի է հատկապես վերջերս ՉԺՀ-ի և ԱՄՆ-ի միջև սրվող աշխարհաքաղաքական լարվածության ֆոնին, քանի որ ամերիկյան նավատորմը կարող է փակել այդ նեղուցը և մատակարարման խնդիրներ ստեղծել Չինաստանի համար: Այդ իսկ պատճառով երկրի ղեկավարությունը մշակել է այլընտրանքային (հիմնականում՝ ցամաքային) ուղիների կառուցման նախագիծ, որի միջոցով Չինաստանը կկարողանա ապահովել սեփական տնտեսության հիմնական պահանջները:

ՉԺՀ-ի ղեկավարությունը գիտակցում է, որ սրընթաց զարգացող Չինաստանը շատ լուրջ վտանգ է ներկայացնում ամերիկյան աշխարհակալության համար, ինչի պատճառով ԱՄՆ-ն տարբեր ոլորտներում ճնշում է գործադրում Չինաստանի վրա՝ երկրի զարգացումը դանդաղեցնելու և արտաքին քաղաքականությունը ավելի «կանխատեսելի» դարձնելու նպատակով: Մասնավորապես, ԱՄՆ-ն աջակցում է Սինցզյանի և Տիբեթի անջատողական ուժերին, զենք է մատակարարում Թայվանի հակաչինական իշխանությանը, ինչպես նաև օգտագործում է տեղեկատվական միջոցները Չինաստանի վրա՝ ճնշում գործադրելու համար Հոնկոնգի հարցում (չնայած ՉԺՀ-ի հիմնավորված մտահոգություններին, քանի որ, ըստ չինացի մասնագետների, լայն ինքնավարություն ունեցող Հոնկոնգը փաստացի դարձել էր արևմտյան երկրների ազդեցության տարածման գործիք, և դա կանգնեցնելու համար Չինաստանը 2020 թվականին օրենք ընդունեց, որի շնորհիվ ուժային կառույցները ստացան լայն արտոնություններ)¹⁷: Բացի այդ, ԱՄՆ-ն պարբերաբար մեղադրում է ՉԺՀ-ին COVID-19-ի տարածման մեջ, փորձում է ներքա-

¹⁷ Ст' и За что боролись, на то и напоролись. Что даст Гонконгу новый закон о безопасности? // «ТАСС» - https://tass.ru/opinions/8869789?utm_source=yandex.ru&utm_medium=organic&utm_campaign=yandex.ru&utm_referrer=yandex.ru

շել իր կողմը Հնդկաստանին որպես Չինաստանի հակակշիռ, ստեղծեց AUKUS ռազմական կազմակերպությունը (որը անվանեցին «խաղաղ-օվկիանոսյան ՆԱՏՕ»), հակաչինական պայքարին միացրեց Ճապոնիային (որի զինված ուժերը ԱՄՆ-ի աջակցությամբ բավականին արագ զարգացան), սկսեց վարել բարձր մաքսատուրքերի քաղաքականություն չինական ապրանքների նկատմամբ, փակում է Կոնֆուցիոսի ինստիտուտները և իր ազդեցության լծակներով պարտադրում է այլ երկրներին (հատկապես եվրոպական) նման քայլերի դիմել:

Իհարկե, թե՛ ԱՄՆ-ի, թե՛ Չինաստանի համար որոշակի զսպիչ գործոն են ՉԺՀ-ԱՄՆ զարգացած տնտեսական հարաբերությունները, որոնց վատթարացումը երկու կողմին էլ շատ լուրջ վնաս կարող է պատճառել: ՉԺՀ-ի վիճակագրությամբ՝ 2022 թվականին երկու երկրների միջև ապրանքաշրջանառությունը կազմել է 759,4 մլրդ դոլար (արտահանումը դեպի ԱՄՆ կազմել է 581,7 մլրդ, ներմուծումը՝ 177,6 մլրդ), ինչը 0,6%-ով ավելի է 2021 թվականի համեմատ (755,6 մլրդ): ԱՄԵԱՆ-ից (975,3 մլրդ) և ԵՄ-ից (847,3 մլրդ) հետո ԱՄՆ-ն երրորդ ամենախոշոր առևտրային գործընկերն է Չինաստանի համար: Նրանց հաջորդում են Հարավային Կորեան (362,2 մլրդ), Ճապոնիան (357,4 մլրդ), Թայվանը (319,7 մլրդ)¹⁸:

Չինաստանը իր հերթին երրորդ առևտրային գործընկերն է ԱՄՆ-ի համար Կանադայից և Մեքսիկայից հետո¹⁹: Երկիրը դեպի ԱՄՆ հիմնականում արտահանում է տարբեր տեսակի էլեկտրատեխնիկա, տվյալների մշակման սարքավորումներ և կապի միջոցներ, իսկ ԱՄՆ-ից ներմուծում է պրոցեսորներ (Չինաստանը ապահովում է իր պահանջարկը 90%-ով, սակայն որոշ ոլորտների համար ներմուծում է ամենաժամանակակից պրոցեսորներ ԱՄՆ-ից, Հարավային Կորեայից և Թայվանից, որոնք Չինաստանը արտադրել դեռևս չի կարող), ինքնաթիռներ, գյուղատնտեսական ապրանքներ (հիմնականում՝ սոյա), նավթ²⁰:

Բացի այդ, Չինաստանը համարվում է ԱՄՆ-ի պետական պարտատոմսերի մեջ ամենամեծ ներդրողներից մեկը: Մինչև ԱՄՆ-ի նախագահ Դ. Թրամփի վարած «առևտրային պատերազմը» այն պահպանվում էր 1,2-1,3 տրլն դոլարի սահմաններում, սակայն այսօր՝ 848,8 մլրդ դոլար է և շարունակում է նվազել: Բացի ՉԺՀ-ից, ԱՄՆ-ի հիմնական վարկատուներն են Ճապոնիան (1,1 տրլն), Մեծ Բրիտանիան (643 մլրդ), Բելգիան (330,9 մլրդ), Լյուքսեմբուրգը (327 մլրդ) և Շվեյցարիան (290 մլրդ)²¹:

Այնուամենայնիվ, չնայած վերը նշված հանգամանքներին, աշխարհաքաղաքական լարվածությունը երկու գերտերությունների միջև

¹⁸ Տե՛ս ՉԺՀ մաքսային գլխավոր վարչության պաշտոնական կայքը – <http://www.customs.gov.cn/customs/302249/zfxgk/2799825/302274/302275/4794352/index.html>

¹⁹ Տե՛ս Экспорт и импорт США (2011-2022) // «TrendEconomy» – <https://trendeconomy.ru/data/h2/UnitedStatesOfAmerica/TOTAL>

²⁰ Տե՛ս Какие товары наиболее торгуются между США и Китаем? // «Maps & Data» – <https://dzen.ru/a/Xd488ABwn0aN15Pb>

²¹ Տե՛ս Взвешенная стратегия: Китай распродает американский госдолг // «Известия» – <https://iz.ru/1502037/oksana-belkina/vzveshennaia-strategiia-kitai-rasprodaet-amerikanskii-gosdolg>

սրվում է: ԱՄՆ-ն ցանկանում է թուլացնել ՉԺՀ-ի աճող քաղաքական և տնտեսական ազդեցությունը աշխարհում՝ սեփական աշխարհակալության վրա հիմնված միաբնեռ աշխարհը պահպանելու նպատակով, իսկ Չինաստանը, իր հերթին, նպատակ ունի չեզոքացնել իր զարգացումը զսպելու ամերիկյան քաղաքականությունը և տապալել համաշխարհային դուլարային համակարգը:

Այսօրվա դրությամբ առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում Թայվանի հիմնախնդիրը: Երբ 1980-ական թվականներին ՉԺՀ-ում սկսվեցին շուկայական բարեփոխումները, և տնտեսությունը սկսեց սրընթաց աճել, Թայվանում իշխող Գոմինդան կուսակցությունը, չնայած մեծ հակասություններին, սկսեց աստիճանաբար մերձենալ մայրցամաքային Չինաստանի հետ, ինչն ընկալվում էր երկու կողմից որպես շատ լուրջ ձեռքբերում: Վերջապես երկու չինական պետությունները կապեր հաստատեցին, և միավորման հնարավորություն հայտնվեց՝ թեև ոչ մտատար ապագայում և երկարատև բանակցություններից հետո: Թայվանի բնակչությունը չի կորցրել իր չինական ինքնագիտակցությունը և միշտ էր ցանկանում միանալ իր պատմական հայրենիքին՝ սկզբնական շրջանում «մեկ երկիր, երկու համակարգ» սկզբունքով: Այդ ընթացքը այս կամ այն կերպ շարունակվում էր մինչև 2016 թվականը, երբ Թայվանում իշխանության եկավ բացահայտ հակաչինական և արևմտամետ Դեմոկրատական առաջադիմական կուսակցությունը (ԴԱԿ): ՉԺՀ-Գոմինդան երկխոսությունը ուշ թե շուտ կնպաստեր Թայվանի վերադարձին Չինաստանի կազմի մեջ, սակայն արտաքին միջամտությունը խանգարեց իրադարձությունների բնականոն ընթացքին:

Այսօր իշխող ԴԱԿ-ը կողմ է Թայվանի անկախության հաստատմանը, Չինաստանի Հանրապետության անվանափոխմանը Թայվանի Հանրապետության (օրինակ՝ Լիտվան արդեն բացեց հենց «Թայվանի» ներկայացուցչություն, ինչի պատճառով ՉԺՀ-ն պարզապես ջնջեց Լիտվային իր մաքսային գրանցամատյանից)²², «թայվանական» ինքնության տարածմանը չինական ինքնության փոխարեն²³, ինչպես նաև ռազմաքաղաքական հարաբերությունների հաստատմանը ԱՄՆ-ի և նրա խաղաղովկիանոսյան դաշնակիցների հետ: Արդյունքում Թայվանը սկսեց ավելի արագ տեմպերով զենք գնել ԱՄՆ-ից, ավելի հաճախ հայտարարել նոր հրթիռների ստեղծման կամ էլ նմանատիպ ամերիկյան հրթիռների տեղադրման մասին (մինչև 1200 կմ հեռահարությամբ, ինչը փակում է Չինաստանի ամենախիտ բնակեցված ավիամերձ տա-

²² Տե՛ս և Китайские таможенники «обнулили» Литву и закрыли путь литовским товарам // «Eurasia Daily» – <https://eadaily.com/ru/news/2021/12/03/kitayskie-tamozhenniki-obnulili-litvu-i-zakryli-put-litovskim-tovaram>

²³ Տե՛ս և Taiwan or the Republic of China? Island grapples with question of identity as Double Tenth celebrations play down nationalism // «South China Morning Post» – <https://www.scmp.com/news/china/politics/article/3032211/taiwan-or-republic-china-island-grapples-question-identity>

րածքները)²⁴, պարբերաբար գորավարժություններ անցկացնել՝ իբր «չինական սպառնալիքից» պաշտպանվելու համար, կապեր հաստատել ԱՄՆ-ի պաշտոնական անձանց հետ: Որպես աջակցության նշան՝ 2022 թվականի օգոստոսին Թայվան ժամանեց պետական պաշտոնյա Նենսի Փելոսին՝ ԱՄՆ Ներկայացուցիչների պալատի խոսնակը, ինչը, ըստ ՉԺՀ-ի, «մեկ Չինաստանի» սկզբունքի կոպիտ խախտում է:

Այս ամենը դրդապատճառ դարձավ ՉԺՀ-ի բավականին կոշտ արձագանքի: Չինաստանի պաշտպանության նախարարության պաշտոնական ներկայացուցիչ Թան Քեֆեյը հայտարարեց. «Վաշինգտոնն ավելի ու ավելի է անտեսում «մեկ Չինաստանի» սկզբունքը: Մեր բանակը վճռականորեն կկասեցնի կղզու այսպես կոչված անկախությունն ապահովելու ցանկացած փորձ, ինչպես նաև անջատողականների գործողությունները և արտաքին ուժերի միջամտությունը Չինաստանի ներքին գործերին»²⁵: Այդ ժամանակվանից սկսած՝ ՉԺՀ-ն պարբերաբար անցկացնում է գորավարժություններ²⁶ Թայվանի շրջակայքում՝ փաստացի ցույց տալով կղզու խոցելիությունը և հասկացնելով, որ Թայվանի միացումը ցանկալի է խաղաղ ճանապարհով:

Դրա մասին հայտարարում են տարբեր պաշտոնյաներ: Մասնավորապես, 2023 թվականի մայիսին ՉԺՀ-ի արտաքին գործերի նախարար Ցին Գանը ասաց. «ՉԺՀ-ի կենտրոնական կառավարությունը ձգտում է Թայվանի հետ վերամիավորվել խաղաղ ճանապարհով, սակայն, հաշվի առնելով ԱՄՆ-ի աջակցությամբ թայվանցի անջատողականների կղզին մայրցամաքից մեկուսացնելու փորձերը, չի բացառում նաև այլ մեթոդներ»²⁷:

Խնդրի խաղաղ լուծման հարցում Չինաստանը լուրջ աշխատանք է կատարում ընդդիմադիր Գոմինդանի հետ, որի դիրքերը շարունակում են մնալ ուժեղ, ինչը ցույց տվեցին 2022 թվականի նոյեմբերի տեղական ընտրությունները Թայվանում, որտեղ Գոմինդանը հաղթեց մարզերի մեծ մասում, իսկ Թայպեի քաղաքապետ ընտրվեց Չան Կայ-չիի ծոռը՝ Չան Վանանը: Թայվանի նախագահ Ցայ Ինվենը, որը ցանկանում էր տեղական ընտրությունները ներկայացնել որպես անհնազանդություն Չինաստանին, հետագայում հրաժարական է տվել ԴԱԿ-ի նախագահի պաշտոնից: Դա լավ առիթ կարող է դառնալ Գոմինդանի հաղթանակի համար 2024 թվականի նախագահական և խորհրդարանական ընտրություններին:

²⁴ St' u Sankei: Тайвань намерен начать производство ракет с дальностью полёта до 1200 км // «Russia Today» – <https://russian.rt.com/world/news/993765-taiwan-rakety-dalnost>

²⁵ Минобороны Китая: Позиция США по Тайваню вынуждает армию КНР готовиться к войне // «Российская Газета» – <https://rg.ru/2022/11/04/minoborony-kitaia-poziciia-ssha-rotajvaniu-vynuzhdaet-armiiu-knr-gotovitsia-k-vojne.html>

²⁶ St' u BC Китая успешно отработали поставленные на учениях вокруг Тайваня задачи // «РИА Новости» – <https://ria.ru/20230410/ucheniya-1864247443.html>

²⁷ Глава МИД КНР: Пекин хочет мирного объединения с Тайванем, но не исключает других методов // «ТАСС» – <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/17701603>

Չինաստանի և ԱՄՆ-ի հետաքրքրությունը Թայվանի նկատմամբ բացատրվում է նաև մեկ այլ շատ կարևոր հանգամանքով. Թայվանը ապահովում է կիսահաղորդիչների համաշխարհային շուկայի մոտ 60%-ը: Միայն առանձին վերցրած TSMC-ն (Taiwan Semiconductor Manufacturing Company) զբաղեցնում է շուկայի 54%-ը²⁸: Կիսահաղորդիչները պրոցեսորների արտադրության կարևորագույն բաղադրիչներից են, իսկ եթե հաշվի առնենք էլեկտրական սարքավորումների նշանակությունը ժամանակակից տնտեսության համար, ապա կիսահաղորդիչների արտադրությունը ռազմավարական նշանակության ոլորտ է:

Ընդ որում, TSMC-ն 2022 թվականին առաջիններից է սկսել արտադրել 3 նանոմետրի (նմ) կիսահաղորդիչներ²⁹ (այնինչ, այսօրվա դրությամբ ամենագարգացածը դեռ համարվում են 28-5 նմ կիսահաղորդիչները. ինչքան չափսը փոքր է, այդքան ավելի է աճում պրոցեսորի արտադրողականությունը, և քչանում է էներգիայի ծախսը): Այդ իսկ պատճառով Չինաստանի համար շատ կարևոր է վերահսկողություն հաստատել այս տեխնոլոգիաների և, ըստ էության, պրոցեսորների համաշխարհային շուկայի նկատմամբ, ինչը անհրաժեշտ է տեխնոլոգիական ոլորտում առաջատար դիրքեր ունենալու համար: Դա, իհարկե, անթույլատրելի է ԱՄՆ-ի տեսանկյունից, և նա ցանկանում է իր տարածքում կառուցել նմանատիպ գործարաններ կամ նույնիսկ տեղափոխել 3 նմ կիսահաղորդիչների արտադրությունը Թայվանից Ամերիկա, որպեսզի Չինաստանը չտիրանա այդ տեխնոլոգիաներին: Մեկը արդեն կառուցում է TSMC-ն, նաև կա պայմանավորվածություն Ճապոնիայում գործարան կառուցելու մասին: ԱՄՆ-ում կառուցվող գործարանը կբացվի արդեն 2024 թվականին, սակայն հենց 3 նմ կիսահաղորդիչների արտադրությունը կսկսվի 2026 թվականից ոչ շուտ³⁰: Բացի այդ, թայվանական Foxconn կազմակերպությունը ստորագրել է համաձայնագիր Հնդկաստանի հետ Թամիլնադ նահանգում էլեկտրական սարքերի գործարանի կառուցման մասին (ավարտը նախատեսված է 2024-ին)³¹:

Ուստի Չինաստանը կատարում է պատասխան քայլեր. սահմանափակումներ է դնում համակարգչային տեխնիկայի արտադրության համար անհրաժեշտ հումքի, առաջին հերթին հազվագյուտ հողային մետաղների (որոնց համաշխարհային արտադրության 70%-ը Չինաստանն է)

²⁸ Տե՛ս Как конфликт Китая и Тайваня может отразиться на поставках полупроводников // «Euronews» – <https://ru.euronews.com/next/2023/04/12/the-world-runs-on-semiconductors-and-tensions-between-china-and-taiwan-put-their-supply#:~:text=Ha%20долю%20Тайваня%20приходится%20производство,как%20Apple%2C%20Qualcomm%20и%20Nvidia>

²⁹ Տե՛ս TSMC запустила серийное производство 3-нм чипов // «Хайтек+» – <https://hightech.plus/2022/12/29/tsmc-zapustila-seriinoe-proizvodstvo-3-nm-chipov>

³⁰ Տե՛ս Производитель чипов вложит до \$40 млрд в строительство заводов в США // «РБК» – <https://www.rbc.ru/business/07/12/2022/638ff30e9a794783ec641d57>

³¹ Տե՛ս Apple Supplier Foxconn Plans \$500 Million Component Plants in India // «Bloomberg» – <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-31/apple-supplier-foxconn-plans-500-million-india-component-plants#xj4y7vzkg>

տանում է)³², ինչպես նաև շափյուղաների արտահանման նկատմամբ: Այս ամենը նշանակում է, որ Չինաստանը կշարունակի ամրապնդել դիրքերը համաշխարհային տնտեսության մեջ:

Վերջին տասնամյակի ընթացքում ակտիվ զարգացան Չինաստանի տնտեսական հարաբերությունները ԵՄ-ի հետ: Ապրանքների և ծառայությունների երկկողմ առևտուրը վերջին տասը տարվա ընթացքում աճել է ավելի քան 60%-ով՝ հասնելով տարեկան 847,3 մլրդ դոլարի³³: Եվրոպական երկրներից ամենախոշոր առևտրային գործընկերը Գերմանիան է (227,6 մլրդ)³⁴, որի կազմակերպությունները շատ ակտիվ գործում են չինական շուկայում և վերջին տարիներին բացել են այնտեղ բազմաթիվ ձեռնարկություններ:

ԵՄ-ին խիստ անհրաժեշտ են չինական մեծ ներդրումներ նավահանգիստներում, երկաթուղիներում, հեռահաղորդակցության և էներգետիկ համակարգերում. այդ հնարավորությունից օգտվեցին այնպիսի երկրներ, ինչպիսիք են Հունաստանը, Իտալիան և Պորտուգալիան, իսկ Չինաստանին հնարավորություն տրվեց որոշակի ազդեցություն ունենալու 27 երկրների դաշինքի ներսում և ստանալու որոշ տեխնոլոգիաներ Եվրոպայից՝ սեփական տնտեսական խնդիրները լուծելու համար: Իտալիան նույնիսկ պաշտոնապես միացավ Չինաստանի «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախագծին և COVID-19 համաճարակի թեժ փուլում ձգտեց խորացնելու իր հարաբերությունները ՉԺՀ-ի հետ³⁵: Սակայն նրանց միջև տնտեսական կապերի խորացումը նաև անհանգստություն առաջացրեց ԵՄ-ում, քանի որ Չինաստանը ձեռք էր բերում ռազմավարական որոշ ընկերություններ: Ֆրանսիայի և Գերմանիայի առաջնորդները, մասնավորապես, մտահոգված են այն բանով, որ Չինաստանի կողմից առանցքային ընկերություններ գնելը կարող է խաթարել ԵՄ ազգային անվտանգության համակարգը:

Նշենք, որ Չինաստանն իսկապես հետաքրքրվում է եվրոպական ենթակառուցվածքով և բաժնեմասեր է գնում եվրոպական ընկերություններում, առաջին հերթին՝ նավահանգիստներում: Դա կարևոր նշանակություն ունի «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» համաշխարհային նախագծի հաջող ավարտի համար, որի գլխավոր նպատակներից մեկը հենց չինական արտադրողներին եվրոպական շուկային կապելն է: Եթե հաջողվի կյանքի կոչել այդ նախագիծը, ՉԺՀ-ն կդառնա աշխարհաքաղաքական առաջատար խաղացող, որը կարող է լրջորեն մրցակ-

³² St u Прибыль Китайской корпорации редкоземельных металлов в III квартале выросла на 122,5% // «ТАСС» – <https://tass.ru/ekonomika/16160079>

³³ St u **Исаев М.** Любовь прошла, но Евросоюз не спешит разводиться с Китаем // «Regnum» – <https://regnum.ru/news/2993831.html>

³⁴ St u ՉԺՀ մաքսային գլխավոր վարչության պաշտոնական կայքը – <http://www.customs.gov.cn/customs/302249/zfxgk/2799825/302274/302275/4794352/index.html>

³⁵ St u **Исаев М.** Любовь прошла, но Евросоюз не спешит разводиться с Китаем // «Regnum» – <https://regnum.ru/news/2993831.html>

ցել ԱՄՆ-ի հետ՝ աշխարհում իր ազդեցությունը տարածելու համար, քանի որ ձեռք կբերի ԱՄՆ-ից անկախ սեփական գլոբալ տրանսպորտային ենթակառուցվածքը³⁶:

ԱՄՆ դեկավարությունը, հասկանալով դա, բացահայտորեն հայտարարել է, որ թույլ չի տալու, որ այս նախագիծը հաջողվի: Նա խստիվ դեմ է արտահայտվել, որ չինական ընկերությունները վերահսկողություն իրականացնեն եվրոպական նավահանգիստների նկատմամբ: Ըստ այդմ՝ Բայթյան և Հարավային Եվրոպայի երկրները ստիպված էին դադարեցնել արդեն նախանշված գործարքները Չինաստանի հետ: Ուստի չինական ընկերությունները այժմ եվրոպական տրանսպորտային ենթակառուցվածքը ձեռք են բերում միջնորդների օգնությամբ³⁷:

2020-ի կեսերին հրապարակված ԵՄ-ի ծրագիրը, ըստ որի՝ օտարերկրյա արդյունաբերական սուբսիդիաների նկատմամբ կկիրառվեն նույն խիստ կանոնները, որոնք ԵՄ-ի կառավարությունը օգտագործում է միության ներսում՝ հակազդելու ապօրինի պետական օգնությանը, միայն ակնհայտ նշանն է այն բանի, որ Չինաստանի կիրառած տնտեսական մոդելը չափազանց մտահոգում է ԵՄ-ին: Միության արտաքին գործերի նախարար Ժոզեպ Բորելը անթաքույց խոսում է Չինաստանի մասին որպես ԵՄ-ի «մրցակցի»՝ սրելով քաղաքական հոետորաբանությունը, որն անշեղորեն աճել է վերջին տարիներին³⁸:

Իրավիճակը սկսեց ավելի բարդանալ 2022 թվականին, երբ Ռուսաստան-Արևմուտք հակամարտությունը չափազանց սրվեց: ԱՄՆ-ն ու ԵՄ-ն սկսեցին ճնշում գործադրել տարբեր երկրների, մասնավորապես Չինաստանի վրա՝ պարտադրելով դադարեցնել համագործակցությունը Ռուսաստանի հետ և սպառնալով պատժամիջոցներ կիրառել արդեն ՉԺՀ-ի դեմ: Սակայն Չինաստանը ոչ միայն չկանգնեցրեց, այլև ավելի խորացրեց Ռուսաստանի հետ համագործակցությունը վերջին երկու տարում: Իսկ հակաչինական պատժամիջոցները (եթե դրանք կիրառվեն) կարող են գրեթե մահացու դառնալ հենց արևմտյան երկրների տնտեսության համար, ինչը նրանք շատ լավ հասկանում են: Արևմտյան տարբեր առևտրային կազմակերպությունների գործունեությունը հիմնականում կենտրոնացված է հենց Չինաստանում՝ իր հսկայական սպառման շուկայով, և անկայունության ցանկացած դրսևորում չափազանց ցավոտ հետևանքներ կարող է ունենալ տվյալ կազմակերպությունների համար:

Բացի այդ, եվրոպացիները վերջին տարիներին իրենց առաջ նպատակ են դրել զարգացնել կանաչ էներգետիկան, իսկ այս ոլորտում

³⁶ Տե՛ս **Крайняя У.** Китай стремится скупить весь мир: что они замыслили // «Investing» – <https://ru.investing.com/news/economy/article-2273457>

³⁷ Տե՛ս նույն տեղը:

³⁸ Տե՛ս **Исаев М.** Любовь прошла, но Евросоюз не спешит разводится с Китаем // «Regnum» – <https://regnum.ru/news/2993831.html>

անվիճելի առաջատարը հենց Չինաստանն է: Կանաչ էներգետիկայի ցանկացած սարքավորում պահանջում է հազվագյուտ հողային մետաղներ, իսկ դրանց համաշխարհային արտադրության մեծ մասը վերահսկվում է, ինչպես արդեն նշեցինք, Չինաստանի կողմից: Ավելին, հենց Չինաստանում է կենտրոնացված արևային պանելների համաշխարհային արտադրության մոտ 85%-ը³⁹: Հողմային տուրբինների արտահանման ոլորտում նույնպես երկիրը առաջատարներից է (2018 թվականին ՉՇՀ-ի բաժինը համաշխարհային շուկայում կազմում էր մոտ 30%, իսկ 2022-ին՝ արդեն զբաղացրեց պատվերների ընդհանուր քանակի 70%-ը)⁴⁰: Եթե հակառուսական պատժամիջոցներին գումարվեն հակաչինականները, ԵՄ-ի և ԱՄՆ-ի տնտեսությունների համար դա կհանգեցնի չափազանց ծանր հետևանքների:

Աշխարհաքաղաքական լարվածության ֆոնին ԵՄ-ի երկրները սկսում են ավելի շատ ընկնել ԱՄՆ-ի ազդեցության տակ և հայտնում են իրենց աջակցությունը Թայվանին (նույնիսկ ռազմական նավեր են ուղարկում Խաղաղ օվկիանոս)⁴¹, բարձրացնում են ՉՇՀ-ում մարդու իրավունքների պաշտպանության հիմնախնդիրը, մասնավորապես Հոնկոնգում և Սինցյանում՝ անտեսելով Չինաստանի հնարավոր կոշտ պատասխանը, իսկ Իտալիան, որը «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության մասնակից էր, 2023 թվականին որոշում ընդունեց դուրս գալ այս նախագծից⁴²: Մակայն, միևնույն ժամանակ, առանձին վերցրած, ԵՄ պետությունների բարձր պաշտոնյաներ 2023 թվականի գարնանը մեկը մյուսի հետևից ժամանեցին Չինաստան (մասնավորապես՝ Ֆրանսիայի նախագահ Մակրոնը և Գերմանիայի արտգործնախարար Բերբոքը)⁴³: Ընդ որում, ուշագրավ են նաև ամերիկյան բիզնեսի ներկայացուցիչների այցերը Չինաստան վերջին ամիսների ընթացքում (օրինակ Իլոն Մասքի, Բիլ Գեյթսի և Ջեյմի Դայմոնի)⁴⁴: Պատճառներից մեկը այն է, որ արևմտյան երկրները և ձեռնարկատերերը մտահոգված են Խաղաղ օվկիանոսում սրվող հակամարտությամբ, չեն ցանկանում խզել առևտրային կապերը ՉՇՀ-ի հետ և, ամենայն հավանականությամբ, քննարկել են հետագա արգելքները շրջանցելու հնարավորությունները:

³⁹ St' u Заработать на Европе: Китай производит 84% солнечных батарей в мире // «Новые Известия» – <https://newizv.ru/news/2022-09-01/zarabotat-na-evrope-kitay-proizvodit-84-solnechnyh-batarey-v-mire-362239>

⁴⁰ St' u Китай укрепил роль лидера в строительстве надводных ветрогенераторов // «Глобальная энергия» – <https://globalenergyprize.org/ru/2022/09/08/kitaj-ukrepil-rol-lidera-v-stroitelstve-nadvodnyh-vetrogeneratorov/>

⁴¹ St' u Остров нападения: как ЕС и США решили помочь Тайваню // «Известия» – <https://iz.ru/1242061/nataliia-portiakova/ostrov-napadeniia-kak-es-i-ssha-reshili-pomoch-taivaniu>

⁴² St' u СМІ: Італія планує вийти з ініціативи Китаю «Один пояс – один путь» // «РІА Новості» – <https://ria.ru/20230509/italiya-1870651174.html>

⁴³ St' u Глава МИД ФРГ едет в Китай, чтобы сорвать договоренности Макрона? // «Российская газета» – <https://rg.ru/2023/04/13/mantry-berbok-ne-ponraviatsia-pekinu.html>

⁴⁴ St' u Билл Гейтс впервые с 2019 года прибыл в Китай // «ТАСС» – <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/18011955>

Այնուամենայնիվ, չնայած Արևմուտքի հետ զարգացած տնտեսական հարաբերություններին, ՉՇՀ-ի ժամանակակից արտաքին քաղաքական հայեցակարգում առանձնահատուկ տեղ է հատկացվում Ռուսաստանին: Չինական ռազմավարության համաձայն՝ Ռուսաստանը Չինաստանի հետ մեկտեղ համարվում է գլոբալ աշխարհի կայունության երաշխավոր և ԱՄՆ-ի միակողմանի մոտեցումներին հակադրվող պետություն, ինչի մասին վկայում են ՉՇՀ-ի պետական գործիչների հայտարարությունները⁴⁵:

ԽՄՀՄ-ի փլուզումից հետո ռուս-չինական հարաբերությունները, իհարկե, համեմատաբար բարձր մակարդակի վրա էին պահպանվում, պետություններին նույնիսկ հաջողվեց լուծել խորհրդային տարիներին առաջացած տարածքային խնդիրները: Սակայն բավականին երկար ժամանակ այդ հարաբերությունները չունեին ռազմավարական համագործակցության բնույթ: Իրավիճակը փոխվեց վերջին տասը տարում, երբ արևմտյան երկրները սկսեցին ավելի մեծ ճնշում գործադրել ռազմական և տնտեսական առումով արագ հզորացող Ռուսաստանի և Չինաստանի վրա (Արևմուտքի քաղաքական գործիչները պարբերաբար հայտարարում են երկու երկրների զսպման անհրաժեշտության մասին), ինչը փաստացի նպաստեց երկու պետությունների մերձեցմանը:

Չինաստանին զսպելու ամերիկյան ռազմավարության մեջ մտնում է նաև Ռուսաստանի թուլացումը, ուստի ԱՄՆ-ն (հաճախ Եվրոպայի ձեռքերով) զինում է Ուկրաինային՝ հույս ունենալով, որ ձգձգվող պատերազմը և պատժամիջոցները կարող են հանգեցնել սոցիալական խռովությունների Ռուսաստանում (ինչի հավանականությունը, սակայն, բավականին ցածր է՝ հաշվի առնելով հասարակության համախմբվածությունը և պատժամիջոցների գրեթե չեզոքացումը հիմնականում հենց Չինաստանի շնորհիվ): Այս ամենը ՉՇՀ-ի ղեկավարությունը հասկանում է և իր հնարավորությունների շրջանակներում (չինական բիզնեսի դեմ հնարավոր պատժամիջոցները ամեն դեպքում ցանկալի չեն) աջակցում է Ռուսաստանին՝ սկսած քաղաքական հայտարարություններից, վերջացրած արևմտյան երկրների արտադրանքի փոխարինմամբ և նույնիսկ Ռուսաստանի ռազմական արդյունաբերության համար կարևոր սարքավորումների մատակարարմամբ⁴⁶:

Կան մի շարք գործոններ, որոնք բարձրացնում են Ռուսաստանի կշիռը ՉՇՀ-ի արտաքին քաղաքական ռազմավարության մեջ: Բացի այն բանից, որ Ռուսաստանը ունի Չինաստանի հետ ընդհանուր հակառակորդ, ՌԴ-ն ռազմաքաղաքական ուժային կենտրոն է, միջուկային զենքի քանակով զբաղեցնում է առաջին տեղը աշխարհում (մոտ 6000), ունի

⁴⁵ Տե՛ս Глава МИД КНР заявил, что отношения Пекина и Москвы принесут глобальный мир и стабильность // «ТАСС» – <https://tass.ru/politika/17372141>

⁴⁶ Տե՛ս OPEC launches its 2020 Annual Statistical Bulletin // OPEC-ի պաշտոնական կայք – https://www.opec.org/opec_web/en/press_room/6045.htm

մեծ փորձ տիեզերքի ուսումնասիրության բնագավառում, աշխարհում առաջինը ստեղծեց հիպերձայնային զենք (որը գրեթե անհնար է խոցել), ինչպես նաև ունի ռազմաքաղաքական ազդեցություն Հարավային Կովկասում ու Կենտրոնական Ասիայում և խոչընդոտում է Թուրքիայի ազդեցության տարածումը մինչև չինական Մինցզյան-Ուլդուրյան ինքնավար մարզ:

Բացի այդ, Ռուսաստանը ունի էներգակիրների մեծ պաշարներ (գազ՝ համաշխարհային պաշարների 24%-ը՝ 1-ին տեղ; ածուխ՝ 17%, 2-րդ տեղ⁴⁷; նավթ՝ 6%, 6-րդ տեղ, սակայն արտահանմամբ՝ 2-րդ տեղ⁴⁸), վերահսկում է հարստացված ուրանի համաշխարհային արտադրության գրեթե կեսը⁴⁹, ունի գյուղատնտեսական ապրանքների և պարարտանյութերի համաշխարհային շուկայում մեծ բաժին (պարարտանյութերի արտահանում՝ 14,5%, 1-ին տեղ⁵⁰; ցորենի արտահանում՝ 25%, 1-ին տեղ⁵¹), իսկ Չինաստանը տարբեր էներգակիրների, պարարտանյութերի և սննդամթերքի ամենախոշոր ներմուծողներից է:

Այս ամենը հաշվի առնելով՝ Չինաստանը կարող է դառնալ համաշխարհային կենտրոն և առնվազն պահպանել իր ներքին կայուն զարգացումը Ռուսաստանի հետ համագործակցելով: Թե՛ Չինաստանը, թե՛ Ռուսաստանը փաստացի ցանկանում են պաշտպանվել արտաքին (և ընդհանուր) վտանգներից և այդ նպատակով աջակցում են միմյանց տարբեր ոլորտներում, քանի որ մեկի ուժեղացումը նպաստում է մյուսի դիրքերի ամրապնդմանը ևս:

Չինաստանն ու Ռուսաստանը փորձում են աշխարհին ներկայանալ որպես այլընտրանքային ռազմաքաղաքական, տնտեսական և քաղաքակրթական-արժեքային նոր բևեռի առաջամարտիկներ: Ավելի ու ավելի ակնհայտորեն է դրսևորվում այս երկրներում առաջնային համարվող բարոյական և հոգևոր արժեքների հակադրումը նեոլիբերալ վարքագծային նորմերին և ատլանտիզմին:

Չինաստանը վերջին 13 տարում Ռուսաստանի խոշորագույն առևտրային գործընկերն է: 2022 թվականին Ռուսաստանի և Չինաստանի միջև ապրանքաշրջանառությունը գերազանցել է 190 միլիարդ

⁴⁷ St u Уголь в мире: добыча, экспорт, импорт, запасы, применение, перспективы // «LinDeal» – <https://lindeal.com/trends/ugol-v-mire-dobycha-ehksport-import-zapasy-primenenie-perspektivy>

⁴⁸ St u Топ стран по добыче нефти: когда закончатся запасы в России // «РИА Новости» – <https://ria.ru/20220413/neft-1783302785.html#:~:text=Самые%20обеспеченные%20нефтяными%20месторождениями%20страны%2C,-%2066%2C5%25%20ее%20мировых%20запасов>

⁴⁹ St u Сколько урана Россия поставляет и кому? // «Аргументы и Факты» – https://aif.ru/money/market/skolko_urana_rossiya_postavlyaet_i_komu

⁵⁰ St u Экспорт и производство удобрений в мире: обзор рынка фосфорных, азотных и калийных подкормок // «LinDeal» – <https://lindeal.com/trends/ehksport-i-proizvodstvo-udobrenij-v-mire-obzor-gynka-fosfornykh-azotnykh-i-kalijnykh-podkormok>

⁵¹ St u Крупнейшие экспортеры зерна (пшеницы) в мире: топ 10 стран лидеров отрасли // «LinDeal» – <https://lindeal.com/news/krupnejshie-ehksportery-zerna-pshenicy-v-mire-top-10-stran-liderov-otrasli>

դոլարը, ինչը 116 տոկոսով ավելի է, քան տասը տարի առաջ⁵²: Ընդ որում, վերջին տարիներին երկու երկրները նաև նկատելիորեն ամրապնդել են համագործակցությունը «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության և Եվրասիական տնտեսական միության միջև:

Ռուսաստանը Չինաստանին առավելապես էներգառեսուրսներ է մատակարարում: Այսպես, Ռուսաստանից Չինաստան մատակարարումների ընդհանուր ծավալի ավելի քան 70%-ը կազմում են նավթը, խողովակաշարային գազը, հեղուկ գազը, ածուխն ու մագույթը: ՉԺՀ-ն ՌԴ-ից ներմուծում է նաև հանքանյութեր, փայտանյութ, գյուղատնտեսական արտադրանք և ծովամթերք: Չինաստանը Ռուսաստան է արտահանում կենցաղային էլեկտրոնիկա, էքսկավատորներ, ավտոմեքենաներ, միկրոպրոցեսորային բլոկներ, հագուստ և լայն սպառման ապրանքներ: Ռուսաստանից էներգառեսուրսների ներմուծման վրա չեն ազդել նույնիսկ COVID-19-ի սահմանափակումները: Իհարկե սպառումը կրճատվել է, և Չինաստանը կրճատել է նավթի գնումները, բայց ոչ Ռուսաստանի հաշվին, անգամ ավելացրել է ռուսական նավթի ներմուծումը 8,2%-ով⁵³:

Չինաստանի և Ռուսաստանի միջև ռազմատեխնիկական համագործակցությունը շարունակում է մնալ բարձր մակարդակի վրա: Ռուսաստանը Չինաստանի սպառազինության գլխավոր մատակարարն է (տարեկան մոտ 15 մլրդ դոլարի, չի բացառվում նաև համագործակցության գաղտնի կողմը, որը հաշվի չի առնվում վիճակագրության մեջ): Վերջին քսան տարում Չինաստանը Ռուսաստանից ձեռք է բերել 178 «Су-27» և «Су-30» կործանիչներ, 24 ժամանակակից «Су-35» կործանիչներ, հարյուրավոր ավիաշարժիչներ «J-10»-ի (հիմնադրվել է МиГ փորձակոնստրուկտորական բյուրոյի հետ համատեղ), ռուսական «Су-33» (J-15), «Су-27» (J-11) կործանիչների չինական պատճենների, հինգերորդ սերնդի նորագույն «J-20» կործանիչի համար (փորձագետների տվյալներով՝ ստեղծվել է ռուսական «МиГ-1.44»-ի հիման վրա, որի տեխնոլոգիաները 2000-ականների սկզբին վաճառվել են Չինաստանին): Բացի այդ, Չինաստանը ձեռք է բերել Ռուսաստանից «С-400» զենիթահրթիռային համալիրներ և տարբեր նշանակության շուրջ 350 ուղղաթիռ: Խորհրդային «Т-72» տանկի հիման վրա ստեղծվել են մի քանի տեսակի ժամանակակից տանկեր, «HQ-9» զենիթահրթիռային համալիրը «С-300»-ի պատճենն է, իսկ «HQ-17» ՋՀՀ-ն մշակվել է ռուս մասնագետների հետ համատեղ (ռուսական «Տոբ» համալիրի հենքի վրա): Բացի այդ, Չինաստանը և Ռուսաստանը պարբերաբար անցկացնում են համատեղ ցամաքային, օդային և ծովային զորավարժություններ (դրանք հատկապես

⁵² St' u Novaya epoxa rossijsko-kitajskix otnoshenij: itogi vizita Si Czin'pina v Moskvu // «HTB» – <https://www.ntv.ru/novosti/2753799/>

⁵³ St' u Kitaj v 2022 godu uvelichil import nefiti iz Rossii na 8,2% // «TACC» – <https://tass.ru/ekonomika/16843821>

հաճախակիացել են վերջին երկու տարում՝ ինչպես աշխարհում, այնպես էլ Խաղաղովկիանոսյան տարածաշրջանում աշխարհաքաղաքական իրավիճակի սրման համապատկերում)⁵⁴:

Ռուսաստանն օժանդակում է Չինաստանին հրթիռային հարձակման նախազգուշացման համակարգի ստեղծման հարցում⁵⁵, ինչն աննախադեպ աջակցություն է ՉԺՀ-ի պաշտպանունակության բարձրացման առումով, քանի որ նախկինում նման համակարգ ունեին միայն Ռուսաստանն ու ԱՄՆ-ն: Ռուսաստանի կողմից Չինաստանին այդպիսի բարդագույն ռազմական տեխնոլոգիաների տրամադրումը նշանակում է երկու երկրների ռազմական համագործակցության հետագա ընդլայնում և հարաբերությունների անցում որակապես նոր մակարդակի՝ ռազմավարական և բազմակողմանի գործընկերության:

Ինչ վերաբերում է Ուկրաինական ճգնաժամին, ապա ՉԺՀ-ն թեև աշխատում է չեզոք դիրքորոշում պահպանել՝ կոչ անելով ճգնաժամը լուծել քաղաքական միջոցներով ու բանակցություններով, այնուամենայնիվ ԱՄՆ-ի վրա է դնում առճակատումը հրահրելու պատասխանատվությունը: ՉԺՀ ԱԳՆ պաշտոնական ներկայացուցիչ Մաո Նինի կարծիքով՝ ԱՄՆ-ն ուկրաինական ճգնաժամի խոշորագույն կազմակերպիչն է: Նրա պնդմամբ՝ ամերիկյան իշխանությունները պետք է դադարեցնեն զենք փոխանցել Ուկրաինային, քանի որ դրանով միայն ձգձգում են հակամարտությունը: «Անհրաժեշտ է պատասխանատու կերպով նպաստել շուտափույթ ապաեսկալացմանը և բարենպաստ միջավայր ու պայմաններ ստեղծել շահագրգիռ կողմերի համար՝ խաղաղ բանակցություններ վարելու»⁵⁶, – նշել է Մաո Նինը: ՉԺՀ ԱԳՆ պաշտոնական ներկայացուցիչը կարծում է, որ եթե ամերիկացիներին իսկապես մտահոգում է ուկրաինացի ժողովրդի անվտանգությունը, ապա նրանք «պետք է դադարեն այնտեղ սպառազինություն ուղարկել և պատերազմի հաշվին հարստանալ»⁵⁷: Ընդ որում, հարկ է նկատի առնել, որ ՉԺՀ արտաքին քաղաքականության համար, որը երկար տարիներ հիմնված էր չեզոքություն և հավասար հեռավորություն պահպանելու վրա, նման հայտարարությունները դիտվում են բավականին համարձակ և լուրջ:

Ռուս-չինական հարաբերությունների մակարդակը բարձր գնահատականի է արժանացել ՉԺՀ պաշտոնյաների կողմից: 2022 թվականի

⁵⁴ St u Военно-техническое сотрудничество России и Китая. Досье // «ТАСС» – <https://tass.ru/info/2228966>

⁵⁵ St u Как Россия поможет защитить Китай от ракетного нападения? // «РСМД» – <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/interview/kak-rossiya-pomozhet-zashchitit-kitay-ot-raketskogo-napadeniya/>

⁵⁶ Официальный представитель МИД КНР Мао Нин заявила, что США должны прекратить поставлять оружие на Украину // «ИноСМИ» – <https://inosmi.ru/20230130/vooruzhenie-260152208.html>

⁵⁷ Նույն տեղում:

դեկտեմբերին, Ուկրաինայում Ռուսաստանի կողմից հատուկ ռազմական գործողության իրականացման և արևմտյան երկրների կողմից Չինաստանին ուղղված Ռուսաստանին չաջակցելու կոչերի համապատկերում, արտաքին գործերի նախարար Վան Յին (ներկայումս՝ ՉԿԿ կենտկոմի արտաքին գործերի հանձնաժողովի գրասենյակի ղեկավարը) հայտարարել է, որ «Չինաստանի և Ռուսաստանի միջև հաստատված հարաբերությունները ժայռի պես ամուր են: Դրանք ենթակա չեն միջամտության և սադրանքների, դրանք չեն վախենում իրավիճակային մեծ փոփոխություններից»: Այնուհետև հավելել է. «Վերջին մեկ տարում Չինաստանն ու Ռուսաստանը հաստատուն կերպով աջակցել են միմյանց՝ պաշտպանելու իրենց հիմնական շահերը, և քաղաքական ու ռազմավարական փոխադարձ վստահությունն է՛լ ավելի է ամրապնդվել»⁵⁸:

Իր վերաբերմունքն է արտահայտել նաև ՉԺՀ պաշտպանության նախարար Լի Շանֆուն. «Մեր հարաբերությունները շատ ամուր են: Դրանք ավելին են, քան Սառը պատերազմի ժամանակաշրջանի ռազմաքաղաքական դաշինքները, կառուցվում են չմիավորման սկզբունքների վրա..., և դրանք շատ հաստատուն են»⁵⁹: Հարկ է ուշադրություն դարձնել այն փաստին, որ դեռևս 2018 թվականից ԱՄՆ-ն պատժամիջոցներ է սահմանել Լի Շանֆուի նկատմամբ՝ Ռուսաստանից «Су-35» կործանիչների և «С-400» ՁՀՀ-ի գնման գործարքներին մասնակցելու համար⁶⁰, սակայն հենց նա նշանակվեց պաշտպանության նախարար 2023 թվականի մարտին:

Հատուկ ուշադրության է արժանի Չինաստանի նախագահ Սի Շինփինի՝ 2023 թվականի մարտի 20-22-ը Մոսկվա կատարած այցը: Եռօրյա հազեցած բանակցություններն ընթացան ընդգծված բարեկամական մթնոլորտում: Վլադիմիր Պուտինը և ՉԺՀ նախագահը քննարկեցին երկկողմ համագործակցության ամենակարևոր հարցերը, ինչպես նաև ստորագրեցին նոր դարաշրջան թևակոխող հարաբերությունների խորացման մասին հայտարարություն: 2023 թվականի մարտին վերընտրվելուց հետո Սի Շինփինը հենց Ռուսաստանն ընտրեց արտասահմանյան այցի առաջին երկիր (ինչպես նաև 2013 թվականին առաջին անգամ ընտրվելուց հետո): Հանդիպման ժամանակ Սի Շինփինը հայտարարեց. «Չինաստան-Ռուսաստան կապերը արդեն դուրս են եկել երկկողմ հարաբերությունների շրջանակներից և կենսական նշանակություն ունեն ժամանակակից աշխարհակարգի և մարդկության ճակատագրի համար»: Իսկ մեկնելուց առաջ դիմեց Ռուսաստանի նախագահին. «Այժմ տեղի են ունենում փոփոխություններ, որոնք չեն

⁵⁸ В МИД КНР заявили об укреплении стратегического взаимного доверия с Россией // «РИА Новости» – <https://ria.ru/20221225/knr-1841164500.html>

⁵⁹ Министр обороны КНР Ли Шанфу: Отношения России и Китая превосходят военные союзы холодной войны // «Российская газета» – <https://rg.ru/2023/04/17/ministr-oborony-knr-li-shanfu-otnosheniia-rossii-i-kitaia-prevoshodiat-voennye-soiuzy-holodnoj-vojny.html>

⁶⁰ Տե՛ս u Минобороны КНР возглавил попавший под санкции США из-за России генерал // «РБК» – <https://www.rbc.ru/politics/12/03/2023/640d438b9a79471cee2e1cb6>

եղել վերջին հարյուր տարում: Երբ մենք միասին ենք, մենք գործի ենք դնում այդ փոփոխությունները»⁶¹:

Մի Ծինփինի այցը Մոսկվա աճող աշխարհաքաղաքական լարվածության համապատկերում վկայում է նոր՝ որպես այլընտրանք արևմտյանին, աշխարհաքաղաքական ուժի կենտրոնի ձևավորման մասին, որը կոչված է իր շուրջը համախմբելու Ասիայի, Աֆրիկայի, Լատինական Ամերիկայի պետությունները (հեռանկարում, հնարավոր է նաև Եվրոպայի մի մասը), որոնք ցանկանում են արևմտյան երկրներից ավելի անկախ, ինքնուրույն քաղաքականություն վարել: Ընդ որում, Չինաստանն ու Ռուսաստանը պարզապես կարիք չունեն պաշտոնապես դաշինք կնքելու: Երբ երկու երկրների հարաբերությունները «ավելին են, քան սառը պատերազմի ժամանակաշրջանի ռազմաքաղաքական դաշինքները», դա վկայում է լիակատար փոխըմբռնման և շահերի ու նպատակների ընդհանրության գիտակցման մասին: Այսինքն՝ խոսքը արտաքին քաղաքականության մեջ դիրքորոշումների համաձայնեցման և գործողությունների կոորդինացման մասին է: Դա ակնհայտորեն երևում է Աֆրիկայում և Լատինական Ամերիկայում Ռուսաստանի և Չինաստանի վարած քաղաքականությունից, որտեղ շատ հիմնախնդիրներ են կուտակվել «Արևմուտքի գաղութային քաղաքականության» պատճառով, ինչպես ոչ առանց հիմքի հայտարարեց Վլադիմիր Պուտինը 2022 թվականի աշնանը⁶²: Ռուսաստանը հանդես է գալիս որպես ռազմական, էներգետիկ և պարենային անվտանգության երաշխավոր, իսկ Չինաստանը՝ տնտեսության տարբեր ոլորտներում խոշոր ներդրող, ինչը միջազգային ասպարեզում այս երկու պետություններին դարձնում է փոխլրացնող և մեծացնում է նրանց գրավչությունը զարգացող երկրներից շատերի համար:

Հաշվի առնելով եվրասիական տարածքում համաաշխարհային նոր բևեռների ձևավորումը՝ զարգացող երկրներից շատերը սկսում են խորացնել հարաբերությունները այդ կենտրոնների, հատկապես Չինաստանի հետ: Այսպիսով, միջազգային ասպարեզում Չինաստանի նշանակալի հաջողությունները վկայում են ամբողջ աշխարհում աշխարհաքաղաքական լանդշաֆտի աստիճանական փոփոխության մասին, և աշխարհակարգը, որտեղ գերիշխում էր Արևմուտքը՝ ԱՄՆ-ի գլխավորությամբ, նորով փոխարինելու մասին՝ Չինաստանի և նրա դաշնակիցների գլխավորությամբ:

⁶¹ Си Цзиньпин - Путину: Сейчас идут перемены, которых не было 100 лет // «Российская газета» – <https://rg.ru/2023/03/21/si-czinpın-putinu-sejchas-idut-peremeny-kotoryh-ne-bylo-100-let.html>

⁶² St u Страны Запада так и остались колониальными, уверен Путин // «Вести» – <https://www.vesti.ru/article/2967639>

ПАЙЛАК ЕНГОЯН – Укрепление конкурентных позиций Китая в геополитических и геоэкономических процессах. – Беспрецедентные успехи Китая в деле развития собственной экономики, достигнутые благодаря преобразованиям 1980-х годов, позволили стране занять более достойное место в мировой политике и экономике. Были созданы необходимые предпосылки для последующей трансформации внешнеполитической концепции в сторону активизации роли Китая в мировых делах и превращению страны в один из мировых центров силы, играющей огромную роль в формировании нового многополюсного миропорядка. В связи с этим Китай в своей внешней политике стал опираться на такие международные объединения, как БРИКС и ШОС, а также выдвигать такие инфраструктурные проекты как «Один пояс, один путь». Новая внешнеполитическая стратегия КНР вошла в противоречие со сложившейся за последние десятилетия однополярной моделью мироустройства, что привело к обострению отношений между Китаем и Западом, несмотря на развитие экономические отношения между ними. При этом в современной внешнеполитической концепции КНР особое место уделяется России, которая наряду с самим Китаем рассматривается как один из гарантов формирующегося многополярного мира и глобальной стабильности.

Ключевые слова: внешнеполитическая стратегия, мировой порядок, многополярный мир, геополитика, геоэкономика, центр силы, экономическое развитие

PAYLAK YENGOYAN – The Strengthening of China's Competitive Positions in Geopolitical and Geo-Economic Processes. – China's unprecedented success in developing its own economy, achieved thanks to the reforms in 1980s, allowed the country to take a more worthy place in world politics and economics. The necessary prerequisites were created for the subsequent transformation of the foreign policy concept towards enhancing China's role in world affairs and turning the country into one of the world centers of power, playing a huge role in the formation of a new multipolar world order. In this regard, China in its foreign policy began to rely on such international associations as BRICS and the SCO, as well as put forward such infrastructure projects as "Belt and Road". The new foreign policy strategy of the PRC came into conflict with the unipolar model of the world order that had developed over the past decades, which led to a worsening of relations between China and the West, despite the developed economic relations between them. At the same time, in the modern foreign policy concept of the PRC a special place is given to Russia, which, along with China itself, is considered as one of the guarantors of the forming multipolar world and global stability.

Key words: foreign policy strategy, world order, multipolar world, geopolitics, geoeconomics, center of power, economic development